

Чупрій Леонід Васильович
Корнієвський Олександр Анатолійович

Релігійний консерватизм як моральна основа українського державотворення

УДК 32.001:329.11+32:316.75

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2026-1.28>

2026-1.28

Стаття поширюється на умовах відкритої ліцензії CC BY 4.0

Чупрій Леонід Васильович
доктор політичних наук, професор
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2,
Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-4965-2750

Корнієвський Олександр Анатолійович
доктор політичних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу суспільних процесів
центру внутрішньополітичних
досліджень
Національного інституту стратегічних
досліджень
вул. Пирогова, 7А, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-4311-6957

В статті висвітлюються особливості релігійного консерватизму як моральної основи українського державотворення. Аналізуються ключові ідеї В. Липинського, який наголошував на тому, що шлях до повноцінної, цілісної української нації лежить через відродження консервативної традиції. Відзначається, що нація, за В. Липинським, – це передусім виявлена воля до державного існування. Якщо такої волі немає або вона не реалізується в конкретних інституційних формах держави, то нація не відбулася. Вказується, що на думку В. Липинського, українську націю найдоцільніше об'єднувати на засадах територіального патріотизму – тобто солідарності всіх постійних мешканців української землі незалежно від їхнього етнічного походження, соціального статусу чи віросповідання, що пізніше лягло в основу концепту політичної нації. Відзначається, що консервативні ідеї були реалізовані в Гетьманаті П. Скоропадського, що поєднав у собі різні варіанти консервативної ідеології: авторитет сильної влади, опору на історичну традицію, ієрархічну модель суспільства, захист національної культури, а також прагнення забезпечити правопорядок і рівність перед законом.

Виділяються традиційний, поміркований, радикальний напрями консерватизму. Акцентується увага на релігійному консерватизмі, який визначає культуру, релігію та мораль як базові ознаки будь-якої національної спільноти, адже саме вони формують її духовний світ і систему цінностей. Досліджуються ключові ідеї І. Вишенського, П. Могили, Й. Борецького, Г. Сковороди, П. Юркевича, які заклали основи українського християнського консерватизму. Підкреслюється, що саме релігійний консерватизм сприяє консолідації української нації, зміцненню української держави шляхом підтримки культури, традицій, формування національної ідентичності.

Ключові слова: консерватизм, релігійний консерватизм, духовні цінності, В. Липинський, І. Вишенський, П. Могила, Г. Сковорода, П. Юркевич.

Вступ. На сучасному етапі розбудови суверенної й демократичної України одним із ключових завдань постає чітке окреслення стратегічних орієнтирів державного розвитку. У зв'язку з цим особливої ваги набуває потреба в глибокому вивченні та критичному переосмисленні історичної й науково-теоретичної спадщини українських мислителів початку ХХ століття. Виходячи з цього погляду всебічний аналіз історико-політологічних поглядів В.Липинського та інших діячів українського консерватизму видається нам особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників, які займаються проблемами консерватизму слід виділити Б.Андрусина, Р.Васька, П. Гай-Нижника, К.Галушко, А. Зембу, С. Наумова, Ю. Терещенка, О. Реєнта, Р.Пирога, Ю. Олійника та інших. Творчість В.Липинського останніми роками вивчалися такими науковцями, як І.Гирич, Ю.Вільчинський, В.Масненко, В.Смолій, В.Ричка. Політологічна, історіософська та соціологічна спадщина В.Липинського знайшла своє відображення у статтях О.Шморгуна, В.Потульницького, В.Бурлачка, С.Приходька, Є.Пизюра, І.Гошуляка, Ф.Турченка, Н.Заліської та інших.

Мета та завдання. Проаналізувати особливості релігійного консерватизму як моральної основи українського державотворення. Дослідити ключові ідеї українських мислителів, які заклали основи українського релігійного консерватизму.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять системний, міждисциплінарний і дискурсивний підходи, застосування яких значною мірою сприяло досягненню поставленої мети. У процесі роботи було використано комплекс загальнонаукових методів – індукцію та дедукцію, аналіз і синтез, порівняння, аналогію, узагальнення й абстрагування. Поряд із цим застосовувалися спеціально-наукові методи, зокрема дескриптивний підхід і контент-аналіз, що дозволило здійснити ґрунтовне опрацювання джерельної бази та інтерпретацію отриманих результатів.

Результати. Процес формування українського консерватизму як цілісної ідейно-політичної доктрини був тривалим і суперечливим. Його ускладнювали історична бездержавність України, регіональні відмінності між сходом і заходом країни, а також соціальна строкатість українського суспільства. Унаслідок цього консервативний рух не мав сталої соціальної опори, а його програмні положення часто набували фрагментарного характеру й не завжди оформлювалися у завершену політичну концепцію. До того ж розвиток українського консерватизму переривався в періоди тоталітарного панування, що гальмувало еволюцію його ідей.

Як ідейний та політичний напрям український консерватизм сформувався наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Його засновником вважають В'ячеслава Липинського, а також частково Павла

Скоропадського [1, с. 47]. Вагомий внесок у розробку консервативної думки зробили Володимир Залозецький, Василь Кучабський, Станіслав Томашівський, Олександр Назарук, Дмитро Дорошенко та інші діячі [2, с. 15]. Їхні концепції, попри певні відмінності, мали спільні риси: підкреслення провідної ролі держави, орієнтацію на монархічну форму правління, елітаризм, опору на національну ідею, традицію, релігію й мораль. Найпоширеніше класичні засади консерватизму були сформульовані у доктрині В. Липинського. Натомість С. Томашівський відстоював еволюційний шлях розвитку й допускав республіканську форму правління, тоді як В. Кучабському був притаманний більш радикальний стиль мислення з акцентом на активні методи політичної боротьби [1, с. 54]. Ідеї В. Липинського підтримували також галицькі монархісти, зокрема Іван Кревецький та Іван Крип'якевич.

Розглянемо основні аспекти консервативної ідеології В. Липинського. Консерватизм у розумінні останнього – це насамперед утвердження в українському громадянстві організованих сил авторитету, дисципліни, правопорядку й політичної культури, які в майбутньому здатні стати носіями державної влади. Він наголошував, що шлях до повноцінної, цілісної української нації лежить через відродження консервативної традиції. Важливу роль у цьому процесі мислитель відводив монархічній формі організації як чиннику стабільності та спадкоємності влади, а також оновленню консервативного середовища новими суспільними силами.

Значну увагу В. Липинський приділяв проблемі національної консолідації. На його переконання, українську націю найдоцільніше об'єднувати на засадах територіального патріотизму – тобто солідарності всіх постійних мешканців української землі незалежно від їхнього етнічного походження, соціального статусу чи віросповідання. Україна, за його задумом, має бути спільною батьківщиною для всіх громадян. Саме любов до своєї землі як органічної цілісності створює той особливий зв'язок між людьми, який і формує націю. Натомість заклики до соціальної чи етнічної диференціації він вважав руйнівними, адже вони підривають державотворчі зусилля та провокують внутрішній розбрат [4, с. 15].

Територіальний чинник, на думку Липинського, є визначальним і для формування провідної верстви. Патріотизм він тлумачив як свідомість належності до власної території, любов до рідної землі та відповідальність за всіх її мешканців. Відсутність такого патріотизму, зокрема серед різнонаціональних груп, що проживали в Україні, мислитель розглядав як одну з причин історичних невдач українського державотворення.

Звідси випливає його розуміння нації: українцем є кожен, хто прагне, щоб Україна перестала бути колонією та стала самостійною державою, об'єднавши різні етнічні, релігійні й культурні еле-

менти в єдине політичне ціле [5, с. 15]. Нація, за Липинським, – це передусім виявлена воля до державного існування. Якщо такої волі немає або вона не реалізується в конкретних інституційних формах держави, то нація не відбулася. Саме ці ідеї згодом стали важливими для формування концепції української політичної нації.

Розмірковуючи над майбутнім України, В. Липинський активно звертався до суспільних і політичних наук. Він ставив перед соціологією принципове питання: якою має бути соціальна теорія, щоб забезпечити можливість створення незалежної української держави. У цьому контексті не зовсім коректним є твердження Дмитро Чижевський про те, що Липинський сформулював філософію політики загалом. Насамперед він був філософом саме української політики, зосередженим на конкретних історичних і соціальних умовах свого народу.

Центральне місце в його концепції посідала ідея національної держави. Без власної державності, переконував мислитель, Україна приречена балансувати між буттям і небуттям. Звідси випливає моральний імператив державництва: державу неможливо отримати в дар – її необхідно створити власними зусиллями. На момент його діяльності Україна була не лише поневоленою, а й внутрішньо неготовою до самостійного існування, тобто «бездержавною» в органічному сенсі. Тому головне завдання полягало не лише в здобутті політичної незалежності, а й у формуванні внутрішніх соціальних і моральних передумов для повноцінного державного життя [4, с. 18].

Відтак саме ключові ідеї В. Липинського лягли в основу трьох основних напрямів консерватизму, що сформувалися в минулому столітті: традиційному, поміркованому та радикальному.

Традиційний напрям

Найбільш впливовим у міжвоєнний період був традиційний консерватизм. Він базувався на консервативних постулатах природної нерівності людей, а відтак, необхідності існування еліти, пріоритету приватної власності, побудови ієрархічного суспільства тощо. Тут можна виокремити три гілки: космополітичну, клерикальну та найчисленнішу монархічну. Москвофіли, представлені Російською народною партією та Руською народною організацією, висловлювалися за духовну і політичну єдність з російським народом, виступали проти вживання української мови, однак не поривали з правлячим австро-угорським урядом. Клерикальну гілку представляла Українська католицька народна партія, перейменована згодом в Українську народну об'єднану. Основними ідейними засадами організації були абсолютизація католицької віри як основи вселюдської культури і прогресу, соціальна і національна гармонія, якої можна досягти лише консервативним шляхом, автономія Галичини в складі Польщі, та лояльне ставлення

до існуючого ладу. Найширше традиційний консерватизм представлений монархічною гілкою, куди слід віднести Союз хліборобів-власників, Українську демократично-хліборобську партію, Українську Громаду, Український союз хліборобів-державників (згодом Український союз гетьманців-державників), Братство українських класократів-монархістів. Консервативна ідеологія цих організацій ґрунтувалася на засадах українського історичного легітимізму, визнанні пріоритету державних інтересів над суспільними, монархізму як ідеальної форми держави, і класократії як найкращого типу державного устрою, який опирався б на співпрацю усіх класів при керівній ролі національної аристократії. Основою матеріальної і духовної свободи людини, на думку монархістів, була приватна власність. Національне виховання та освіта мали засновуватися на моральних, релігійних засадах.

Радикальний напрям

Радикальний консерватизм не набув широкого поширення, оскільки революційні методи більше асоціювалися з лівими рухами. Водночас певні риси радикалізму проявлялися у діяльності військових формувань, зокрема Вільне козацтво та Українське Національне Козаче Товариство. Вільне козацтво, спираючись на історичні традиції, відіграло помітну роль у встановленні гетьманського режиму [2, с. 173].

Гетьманат як реалізація консервативної моделі

Підтримка монархічного крила традиційного консерватизму та частини радикальних сил сприяла встановленню режиму Гетьманату і проголошенню Українська Держава. Гетьманат поєднав у собі різні варіанти консервативної ідеології: авторитет сильної влади, опору на історичну традицію, ієрархічну модель суспільства, захист національної культури, а також прагнення забезпечити правопорядок і рівність перед законом. Після понад півтора століття бездержавності це стало спробою практичної реалізації консервативної державницької програми [3, с. 27].

Поміркований напрям

Поміркований консерватизм охоплював національно-демократичну та християнсько-демократичну течії. Національно-демократичні сили, представлені окремими колами Національно-демократичної партії та Союзу визволення України, виступали за захист української мови й культури, автономію, а в перспективі – створення соборної держави, поєднуючи консервативні цінності з ліберальними принципами поділу влади та громадянських свобод.

Християнсько-демократичну гілку репрезентували Християнсько-суспільна партія та Український католицький союз. Її представники робили акцент на моральному відродженні суспільства, гармонійному розвитку нації в душі християнської етики та зміцненні ролі релігії в громадському житті.

Християнського консервативний напрям

Християнсько-демократичний напрям став підґрунтям українського релігійного консерватизму. Простежуючи його витoki, варто звернутися до спадщини українських мислителів і церковних діячів, які ще задовго до оформлення консерватизму як політичної доктрини сформулювали ідеї, що згодом стали його духовною основою. Йдеться про Івана Вишенського, Петра Могилу, Йова Борецького, Григорія Сковороди, Памфіла Юркевича. Хоча сам консерватизм як ідейно-політичний напрям виник значно пізніше, саме ці постаті заклали інтелектуальні й духовні підвалини християнського консервативного світогляду.

Іван Вишенський був одним із найосвіченіших православних полемістів свого часу. Деякі дослідники називають його родоначальником духовного консерватизму. У центрі його поглядів – пріоритет духовного над матеріальним, вимога моральної чистоти та відповідальності еліти. Саме у Вишенського простежується рання форма елітаризму: духовним провідником народу може бути лише глибоко віруюча людина, яка своїм способом життя засвідчує відданість християнським чеснотам. Особливу роль він відводив аскетам, адже вони не прагнуть влади чи багатства, а служать Богові та людям. Критикуючи моральний занепад церковного й світського життя, Вишенський вимагав повернення до простоти й братерства перших християнських громад [6, с. 173].

Втіленням подібного ідеалу став Петро Могила – видатний церковний діяч і реформатор. Він вважав, що представник національної еліти має поєднувати глибоку віру, милосердя та особисту скромність. Його діяльність засвідчує практичну реалізацію цих принципів: заснування освітніх закладів, підтримка книгодрукування, відновлення храмів [7, с. 57].

Зокрема, у 1634 році він розпочав відбудову Софійського собору в Києві, опікувався розчищенням руїн Десятинної церкви, сприяв відновленню храмів Видубицького монастиря та церкви Спаса на Берестові. Його приклад поєднання духовного авторитету з активною культурною й освітньою діяльністю став зразком відповідального служіння.

Ідеї морального лідерства продовжив Григорій Сковорода. На його переконання, право бути «царем» – тобто провідником – має лише той, хто володіє «чистим серцем». Чистота серця означає свободу від пристрастей до влади, слави чи матеріальних благ і наповненість любов'ю до Бога та ближнього. Разом із Памфілом Юркевичем Сковорода розвивав традицію кордоцентризму – «філософії серця», згідно з якою саме серце є осередком духовного життя людини. Еліта, за цією логікою, формується не через соціальний статус, а через внутрішнє самовдосконалення й моральну відповідальність [8, с. 23].

До ідеї духовно сильної провідної верстви звертався й Дмитро Донцов, наголошуючи на потребі особистої сили духу та здатності надихати суспільство власним прикладом [9, с. 73].

Узагальнюючи, можна виокремити такі риси українського релігійного консерватизму:

Пріоритет християнських цінностей у суспільному та особистому житті. Християнська етика розглядається як духовна основа державотворення та моральної консолідації нації.

Висока роль Церкви як морального авторитету. Водночас підкреслюється необхідність внутрішнього очищення церковного середовища від формалізму, надмірного матеріалізму та міжконфесійних конфліктів.

Збереження історико-культурної спадщини, підтримка української мови, розвиток національної культури та формування узгодженої історичної пам'яті.

Повага до гідності людини, створеної «за образом і подобою Божою». Людина розглядається як єдність духу, душі й тіла, а тому духовний розвиток визнається пріоритетним.

Захист родинних цінностей і підтримка традиційної сім'ї як фундаменту суспільства. Водночас у сучасних дискусіях наголошується на важливості поєднання вірності національній традиції з повагою до прав людини та демократичних принципів.

Слід зауважити, що в сучасних умовах уявлення консерваторів про оптимальну форму державного устрою зазнали певної трансформації. З огляду на практичну неможливість відновлення монархії в Україні, більшість із них сьогодні підтримують республіканську модель правління (за винятком окремих монархічних середовищ). Водночас ідейним підґрунтям сучасного консерватизму й надалі залишається національна ідея, а також релігійні та моральні цінності як фундамент існування нації [10, с. 17].

Культура, релігія та мораль постають базовими ознаками будь-якої національної спільноти, адже саме вони формують її духовний світ і систему цінностей. Духовні та релігійні орієнтири є живим корінням суспільства: за їх наявності навіть глибокі соціально-економічні кризи не здатні зруйнувати внутрішню стійкість народу. Подолання економічних труднощів неможливе без відновлення моральних засад, оскільки політика й економіка вторинні щодо культури та духовності. Спочатку має відбутися зміцнення національної культури й «духу народу», і лише на цій основі можливий сталий економічний розвиток.

Показовим є досвід повоєнної відбудови Німеччини та Японії після Другої світової війни. Перед цими державами постало складне завдання не допустити моральної деградації суспільства в умовах поразки та економічної руїни. Зокрема, у Німеччині принцип релігійного виховання було

закріплено на конституційному рівні: стаття 7 Основний Закон ФРН (23 травня 1949 року) передбачила обов'язковість викладання релігії в державних школах (за винятком неконфесійних) відповідно до принципів релігійних організацій.

Нація, у якій знецінюються духовні орієнтири, опиняється під загрозою занепаду. Тому в сучасних умовах особливо актуальною є активізація зусиль, спрямованих на підвищення духовного рівня українського суспільства та формування комплексу морально-релігійних цінностей, що визначають мотиваційну основу як особистості, так і соціуму в цілому. У цьому контексті християнський консерватизм розглядається як ідейний напрям, здатний сприяти зміцненню моралі, збереженню традицій, мови, культури, підтримки історичної пам'яті, розвитку національної освіти й науки. Такі підходи перегукуються з концепцією «українського аграризму» В'ячеслава Липинського [11, с. 279].

Висновки. Отже, український консерватизм першої третини ХХ століття був багатовекторним явищем. Він поєднував традиціоналізм і модернізаційні пошуки, монархічні та республіканські орієнтації, елітаризм і прагнення до суспільної гармонії. Попри історичні перерви, його ідеї стали важливою складовою розвитку української політичної думки.

Щодо українського релігійного консерватизму, то він має глибоке історико-філософське коріння. Його центральна ідея – формування морально відповідальної еліти та суспільства, що ґрунтується на християнських чеснотах, духовній культурі та служінні спільному благу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гелей С. Консервативно-політологічна концепція державотворення. В.Кучабський. Л.: Інститут українознавства НАН України ім. І.Крип'якевича, 1997. 160 с.
2. Консерватизм: антологія. / Упорядники і автори передмови Олег Проценко і Василь Лісовий. К.: Смолоскип, 1998. 598 с.
3. Гай-Нижник П.П. Український консерватизм і Гетьманський рух у ХХ ст.: нариси історії становлення та розвитку. *Гілея*. Випуск 43. К.: 2011. С. 15–38.
4. Letters to the Farmers' Brothers: On the Idea and Organization of Ukrainian Monarchism. New York: Bulava Publishing Corporation, 1954. 470 p.
5. Vyacheslav Lypynsky. Religion and Church in the History of Ukraine. Philadelphia: Printing House of America, 1925. 110 p.
6. Вишенський І. Твори / пер. Валерія Шевчука. Київ: Дніпро, 1986. 247 с.
7. Білодід О. Загадка Петра Могили. Київ, старовина. 1993. № 3, С. 56-69.
8. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів. В 2-х томах. / Зав. ред. С. М. Перевертун. Київ: Наукова Думка, 1973. Т. 1. 531 с.
9. Донцов Д. Націоналізм. Львів: Нове життя, 1926. 255 с.

10. Koshetar, U., Lytvynska, S., & Shevchuk, I. Aspects of Ukrainian traditional conservatism. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2023. № 32(151), pp. 353–364.
11. Чупрій Л. В. Історична пам'ять як важливий чинник державотворення в умовах протидії російській інформаційній агресії. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 3 (17). С. 278–290. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-278-290>

REFERENCES:

1. Helei S. (1997). *Konservatyvno-politohichna kontsepsiia derzhavotvorennia. V. Kuchabskyi* [Conservative-political concept of state formation. V. Kuchabsky]. L. : Instytut ukrainoznavstva NAN Ukrainy im. I. Kryp'iakevycha. 160 p. [in Ukrainian].
2. *Konservatyzm: antolohiia*. [Conservatism: an anthology] (1998) Uporiadnyky i avtory peredmovy Oleh Protsenko i Vasyl Lisovyi. K. : Smoloskyp. 598 p. [in Ukrainian].
3. Hai-Nyzhnyk P.P. (2011). *Ukrainskyi konservatyzm i Hetmanskyi rukh u KhKh st.: narysy istorii stanovleniia ta rozvytku* [Ukrainian conservatism and the Hetman movement in the 20th century: essays on the history of its formation and development]. *Hileia*. Vypusk 43: 15–38. [in Ukrainian].
4. Letters to the Farmers Brothers: On the Idea and Organization of Ukrainian Monarchism.

- (1954). New York : Bulava Publishing Corporation. 470 p. [in English].
5. Vyacheslav Lypynsky (1925). *Religion and Church in the History of Ukraine*. Philadelphia : Printing House of America,. 110 p. [in English].
6. Vyshenskyi I. (1986). *Tvory / per. Valeriia Shevchuka* [Works / trans. Valery Shevchuk]. Kyiv : Dnipro. 247 p. [in Ukrainian].
7. Bilodid O. (1993). *Zahadka Petra Mohyly* [The Mystery of Petro Mohyla]. *Kyiv, Starovyna*. № 3: 56–69. [in Ukrainian].
8. Hryhorii Skovoroda. (1973). *Povne zibrannia tvoriv* [Complete Works]. V 2-kh tomakh. / Zav. red. S. M. Perevertun. Kyiv: Naukova Dumka. T. 1. 531 p. [in Ukrainian].
9. Dontsov D. (1926). *Natsionalizm* [Nationalism]. Lviv: Nove zhyttia. 255 p. [in Ukrainian].
10. Koshetar, U., Lytvynska, S., & Shevchuk, I. (2023). Aspects of Ukrainian traditional conservatism. *Scientific Collection «InterConf+»*. № 32(151): 353–364 [in English].
11. Chuprii L. V. (2023). *Istorychna pamiat yak vazhlyvyi chynnyk derzhavotvorennia v umovakh protydii rosiiskii informatsiini ahresii* [Historical memory as an important factor in state formation in the context of countering Russian information aggression]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*. № 3 (17): 278-290. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-278-290> [in Ukrainian].

Religious conservatism as the moral basis of Ukrainian statehood

Chupriy Leonid Vasilyevich

Doctor of Political Sciences, Professor
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan
University
Bulvarno-Kudryavska st., 18/2, Kyiv,
Ukraine
ORCID: 0000-0002-4965-2750

Kornievsky Oleksandr Anatoliyovych

Doctor of Political Sciences, Professor,
Chief Researcher at the Department
of Social Processes
Center for Domestic Policy Studies
National Institute for Strategic Studies
Pyrohova str., 7A, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4311-6957

The article highlights the features of religious conservatism as the moral basis of Ukrainian statehood. The key ideas of V. Lypynsky are analyzed, who emphasized that the path to a full-fledged, integral Ukrainian nation lies through the revival of the conservative tradition. It is noted that, according to V. Lypynsky, a nation is, first of all, a revealed will to state existence. If such a will does not exist or is not realized in specific institutional forms of the state, then the nation has not come into being. It is indicated that, according to V. Lypynsky, it is most expedient to unite the Ukrainian nation on the basis of territorial patriotism - that is, the solidarity of all permanent residents of the Ukrainian land, regardless of their ethnic origin, social status or religion, which later formed the basis of the concept of a political nation. It is recognized that conservative ideas were implemented in the Hetmanate of P. Skoropadsky, which combined various variants of conservative ideology: the authority of strong power, reliance on historical tradition, a hierarchical model of society, protection of national culture, as well as the desire to ensure law and order and equality before the law.

The traditional, moderate, and radical directions of conservatism are distinguished. Attention is focused on religious conservatism, which defines culture, religion, and morality as the basic features of any national community, because they form its spiritual world and system of values. The key ideas of I. Vyshensky, P. Mohyla, Y. Boretsky, H. Skovoroda, and P. Yurkevich, who laid the foundations of Ukrainian Christian conservatism, are studied. It is emphasized that it is religious conservatism that contributes to the consolidation of the Ukrainian nation and the strengthening of the Ukrainian state by supporting culture, traditions, and the formation of national identity.

Key words: conservatism, religious conservatism, spiritual values, V. Lypynskyi, I. Vyshenskyi, P. Mohyla, G. Skovoroda, P. Yurkevich.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.04.2026